

translation depend on the special purpose degree of an specialized text. The perspective of further studies is investigation of other synergetic categories, which are relevant for the specialized translation, particularly information entropy.

Key words: *specialized translation, synergetics, system of self-organization, system requirements, order parameter, special purpose degree of a specialized text.*

УДК 378-81'33

Дробіт І. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри технічного перекладу
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: iradrob@ukr.net

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО СЛОВНИКА

У статті проаналізовано структуру навчального словника та принципи його укладання за допомогою відповідного програмного забезпечення. Англійсько-український електронний навчальний словник пожежно-технічної термінології розглянуто в рамках концептуальних засад навчальної і комп'ютерної лексикографії.

Ключові слова: *навчальна лексикографія, термінологічний словник, термінологічний мінімум, електронний словник.*

Українська галузева термінологія активно розвивається: проходить процес номінації нових наукових понять, уточнюються і вдосконалюються наявні поняття, фіксуються й осмислюються зміни, які відбуваються у словниковому складі мови у зв'язку з появою нових ідей, теорій, методів, інструментарію, технологій. З метою систематизації термінології, а також для належного наповнення навчальних курсів дисциплін філологічного спрямування та забезпечення навчального процесу філологів-перекладачів необхідно створювати відповідні традиційні й електронні словники.

Електронний навчальний словник належить до царини традиційної навчальної лексикографії та комп'ютерної лексикографії, його укладання вимагає залучення принципів, концептуальних ідей і методики кожної з них. Перекладачі, викладачі, студенти й інші користувачі все частіше надають перевагу електронним словникам та мобільним додаткам, тому укладання електронних словників стрімко розвивається. На жаль, на сьогодні немає достатньої кількості навчальних електронних словників, що мотивує до їх створення.

Мета статті – проаналізувати принципи укладання електронного англійсько-українського навчального словника пожежно-технічної термінології.

Й. Д. Джонг систематизує наявні в україномовних, російськомовних та англійськомовних лексикографічних дослідженнях визначення «навчального словника» [3]. На основі наведених у статті визначень можна стверджувати, що навчальна спрямованість словника характеризується невеликою кількістю лексем та містить довідковий матеріал, що орієнтує словник на того користувача, який не лише шукає адекватний відповідник, але й вивчає мову.

В. І. Перебийніс у своїх наукових розвідках та в лексикографічному доробку дотримується таких критеріїв щодо укладання навчального словника: навчальний словник повинен відповідати навчальній програмі, словникова стаття має бути стислою і зручною для використання, велика увага повинна приділятися сполучуваності реєстрових слів, словник варто доповнювати додатками [7; 8]. Чимало лексикографів дотримуються думки лаконічності та доступності викладу матеріалу в навчальному словнику [4; 5; 6; 9; 11].

О. Ю. Балалаєва пропонує таке визначення електронного навчального словника: «електронне довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів),

призначене для навчання певного аспекту мови або виду мовленнєвої діяльності і орієнтоване на конкретний рівень мовної компетенції користувачів» [2, с. 31].

Керуючись вищенаведеними визначеннями, колектив кафедри технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності приступив до укладання навчального словника для студентів спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації «Англійсько-український переклад». На основі опублікованого «Англійсько-українського словника пожежно-технічних термінів» [1] планується створити перекладний тлумачний навчальний словник, метою використання якого буде активізація галузевої термінології. Цей словник буде основою лексикографічного забезпечення навчального процесу майбутніх перекладачів, зокрема опанування галузевого перекладу.

Лексикографічною базою для електронного словника слугує «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів» – перекладний словник термінів, в якому реєстрове слово англійської мови в різних його значеннях перекладається відповідниками української мови. Реєстрові лексеми словника – це однослівні терміни й терміни-словосполучення (одно- й багатоконпонентні); складні слова, утворені за допомогою складанням основ. Основний принцип укладання словника – алфавітний. Авторський колектив ретельно добирав еквіваленти англійських термінів, намагався коротко й чітко передати їх засобами української мови. За критерій добору слугували вмотивованість і поширеність термінологічних одиниць у галузевій літературі. Словник містить понад 15 000 термінів та термінологічних сполучень.

Укладання електронного словника складається з таких етапів: відбір лексичного мінімуму, формування тлумачного і перекладного словника, введення бази даних словника у відповідне програмне забезпечення.

Процес відбору термінологічного мінімуму – найвідповідальніший етап укладання навчального словника. При відборі галузевої термінології для навчального словника ми керуємося частотністю вживання термінів і тематичною відповідністю. Поширеність терміна визначається наявністю в кількох словниках одночасно та частотністю в мовних корпусах.

Розглянемо детальніше програмне забезпечення для укладання англійсько-українського електронного навчального словника пожежно-технічних термінів. Навчальний словник можна укладати як окремий електронний засіб навчання, а також інтегрувати його у віртуальне навчальне середовище. Укладати його може авторський колектив викладачів, долучаючи до роботи і студентів.

Для користування електронним словником через персональний комп'ютер автономно від мережі Інтернет доцільно використовувати систему укладання та перегляду електронних словників PolyDic v.1.0. Ця система, створена фахівцями Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології під керівництвом Романа Мисака, складається із двох програм: PolyDic Editor – для набирання, форматування та редагування словникових баз даних та PolyDic Viewer – для перегляду електронних словників. За допомогою PolyDic v.1.0 можна створити електронний варіант двомовного або тлумачного термінологічного словника. Програма дає змогу створювати термінологічний словник із фіксованою базою слів і словосполучень та з одним напрямком перекладу. Усі терміни можна вводити із наголосами, що є суттєвим для кращого розуміння перекладу, змісту термінів та їх усного відтворення. Для цього у програму введено спеціальний шрифт із наголосами PolyDic Sans Serif [10].

Укладання електронного словника допомогою PolyDic v.1.0 можна розділити на окремі сегменти (алфавітні або тематичні), а в кінцевому результаті об'єднати в єдиний словник. Саме за таким принципом на основі цього програмного забезпечення викладачі та студенти кафедри технічного перекладу ЛДУ БЖД уклали «Українсько-англійський комп'ютерний словник пожежно-технічних термінів» [12].

Для інтеграції електронного словника у віртуальне навчальне середовище доцільно використовувати Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – безкоштовну, відкриту систему управління навчанням. Традиційно цю платформу використовують для електронного, зокрема дистанційного навчання, оскільки вона орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентом. Вона підходить як для укладання дистанційних

курсів, так і для підтримки очного навчання, а також для укладання електронних навчальних словників, доступних он-лайн.

Платформа містить модуль «Глосарій» за допомогою якого викладач, маючи права адміністратора, створює список активної лексики, а зареєстровані учасники (як інші викладачі, так і студенти) можуть його оновлювати та підтримувати (тобто збирати та систематизувати інформацію про терміни, ілюструвати значення прикладами тощо). Адміністратор дає дозвіл іншим користувачам електронного словника прикріплювати до «Глосарію» файли (фото-, відео-, аудіо-). Усі записи «Глосарію» можна переглядати за алфавітом або відповідно до категорій, передбачених заданим форматом дистанційного курсу (тема, урок, дата). «Глосарії» можна використовувати як для тлумачення, так і для перекладу. При розробці формату «Глосарію» варто наперед обрати функцію, яка вимагає затвердження дописів адміністратором, перш ніж усі користувачі матимуть змогу побачити його, що допомагає контролювати якісне наповнення «Глосарію». Доповнення і коментарі студентів до електронного словника можна окремо оцінювати. Рейтинг дописів (які оцінюють усі користувачі курсу) мотивує студентів до подальшої роботи, його також варто враховувати при підсумковому оцінюванні.

Серед низки застосувань модулю «Глосарій», які розвивають навички роботи у колективі, зокрема моделюють професійну діяльність перекладача, такі: спільний банк ключових термінів, можливість обміну відеозображеннями або звуковими файлами. Використовуючи перелічені застосування, майбутні перекладачі тренують вміння працювати з галузевою термінологією, структурувати інформацію, використовувати інформаційно-комунікаційні технології для пошуку еквівалентів і тлумачення неологізмів та архаїзмів, уніфікувати спільні здобутки відповідно до вимог певного формату.

Висновок. Сучасне термінознавство, традиційна та комп'ютерна лексикографія серед інших ставлять перед собою практичні завдання, які відповідають потребам суспільства – систематизацію, упорядкування та стандартизацію термінології, створення галузевих словників, довідників, державних стандартів тощо. Створення навчальних електронних словників фахових терміносистем сприяє ефективному навчанню перекладачів та становить перспективну галузь для подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів / Б. Шуневич, Н. Вовчаста, І. Дробіт та ін. – Львів : Вид-во ЛДУ БЖД, 2015. – 374 с.
2. Балалаєва О. Ю. Аналіз сутності поняття «електронний навчальний словник» [Електронний ресурс] / О. Ю. Балалаєва // Проблеми сучасного підручника. 2014. – Вип. 14. – С. 26–33. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2014_14_5
3. Джонг Й. Д. Терміни НАВЧАЛЬНИЙ СЛОВНИК / УЧЕБНИЙ СЛОВАРЬ та LEARNER'S DICTIONARY в сучасній науковій лексикографії [Електронний ресурс] / Й. Д. Джонг // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2009. – Вип. 18. – С. 41–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2009_18_9
4. Ляшук Н. А. Явище багатозначності лінгвістичної термінології як об'єкт наукових досліджень, лексикографічної фіксації та використання в навчальному процесі [Електронний ресурс] / Н. А. Ляшук // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2012. – № 1. – С. 294–298. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2012_1_62
5. Мейзерська І. В. Принципи організації мікроструктури словникової статті в англійських навчальних тлумачних словниках [Електронний ресурс] / І. В. Мейзерська // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. – 2015. – Вип. 30. – С. 42–48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2015_30_8
6. Мисак Р. Комп'ютерні словники: класифікація та укладання / Р. Мисак // Проблеми української термінології: збірник наукових праць. – К., 2008. – С. 52–55.
7. Перебийніс В. І. Англо-український навчальний словник з методичними коментарями та граматичними таблицями / В. І. Перебийніс, Е. П. Рукіна, С. С. Хідекель. – К.: Вежа, 2002. – 424 с.
8. Перебийніс В. І. Англо-український навчальний словник-мінімум / В. І. Перебийніс, Е. П. Рукіна, С. С. Хідекель. – К. : Наукова думка, 1995. – 432 с.
9. Полукетова А. Ю. Теоретичні засади укладання навчального словника-мінімуму лінгвістичної термінології [Електронний ресурс] / А. Ю. Полукетова // Наукові праці [Чорноморського державного

університету імені Петра Могили]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2012. – Т. 195, вип. 183. – С. 76–80. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2012_195_183_18

10. Система укладання та перегляду електронних словників PolyDic v.1.0. – Режим доступу до Веб-сторінки: <http://tc.terminology.lp.edu.ua>

11. Южакова О. Навчальний словник у виші: місце, роль і засади укладання [Електронний ресурс] / О. Южакова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології. – 2013. – № 765. – С. 20–24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPUT_2013_765_5

12. Шуневич Б. І. Українсько-англійський комп'ютерний словник пожежно-технічних термінів: лексичні матеріали, програмне забезпечення / Б. І. Шуневич // Комп'ютерна лінгвістика: сучасне та майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : КНЛУ, 2012. – С. 46–48.

Дробит І. М. Лексикографические и дидактические аспекты составления электронного учебного словаря.

Аннотация

В статье проанализировано структуру учебного словаря и принципы его составления с помощью соответствующего программного обеспечения. Англо-украинский электронный учебный словарь пожарно-технической терминологии рассматривается в рамках концептуальных принципов учебной и компьютерной лексикографии.

Ключевые слова: учебная лексикография, терминологический словарь, терминологический минимум, электронный словарь.

Drobit I. M. Lexicographic and Methodological Aspects of Compiling an Electronic Learner's Dictionary.

Summary

Ukrainian terminology is actively developing, nomination of newly coined scientific concepts and improvement of existing terminology are taking place. In order to systematize the terminology and facilitate the educational process of translators, namely provide references for courses and subjects aimed at specialized translation, there is a need to create appropriate traditional and electronic dictionaries.

The article deals with structure of a learner's dictionary and principles of its compiling with the help of corresponding software. English-Ukrainian electronic dictionary of fire and technical terms is analyzed in context of main principles of educational and electronic lexicography.

Compiling an educational electronic dictionary is aimed at translation as well as effective learning process. The author suggests two ways of compiling learner's dictionaries: with the help of free lexicographic software PolyDic and within free and open-source software learning management system Moodle.

Modern terminology, traditional and computer lexicography among others set goals to solve practical problems that meet educational and professional needs of translators - ordering and standardization of terminology.

Key words: educational lexicography, terminology dictionary, terminology minimum, electronic dictionary.

УДК 811.161.2'367+821.161.2

Дуденко О. В.,

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри української мови та методик її навчання

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

E-mail:nusik2009@meta.ua

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВСТАВЛЕНЬ

В ІДІОСТИЛІ М. ПАВЛЕНКО

У статті проаналізовано структуру, семантику та функції вставних конструкцій у повісті М. Павленко «Санта Лучія в кирзових чоботах». Відзначено активне використання автором названих одиниць для надання дискурсу ефекту живомовності, відтворення мовленнєвої специфіки персонажів. З'ясовано, що найуживанішими є конструкції для висловлення впевненості / невпевненості у сказаному; найменш частотні компоненти, що виражають емоційну оцінку мовцем повідомленого.

Ключові слова: вставлення, вставні одиниці, функційно-семантичні особливості вставних конструкцій, творчість М. Павленко.

Вставні і вставлені конструкції рідко стають предметом спеціальних досліджень. Як правило, їх розглядають у площині простого ускладненого речення (див., напр., праці П. С. Дудика, А. К. Мойсієнка, І. І. Слинька, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянської, К. Ф. Шульжука та ін.). Однак трапляється, що